

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Розглянуто основні методи підготовки фахівців з бухгалтерського обліку для бюджетних установ, що має на меті підвищити їхні професійні якості

Нинішній етап розвитку бухгалтерського обліку в Україні має характерну ознаку гармонізації, що втілилась у концепції побудови нової вітчизняної облікової системи на засадах наближення до світової теорії та практики. Провідні методологи України здійснюють значну роботу з вирішення поставлених завдань, але кінцева їх реалізація, безперечно, залежить від практичного їх опрацювання та втілення молодими спеціалістами-обліковцями, які завтра, покинувши стіни вищих навчальних закладів, почнуть свій трудовий шлях на підприємствах, в установах і організаціях у містах і селах України. Рівень та якість їх підготовки безпосередньо впливатиме на успішність процедур організаційного напрямку щодо бухгалтерського обліку, а отже, і на якість відтворення самої облікової системи як на мікро-, так і на макрорівні економічної моделі України.

Процес сучасної підготовки спеціалістів з бухгалтерського обліку відбувається на тлі інтегрування України в загальний європейський освітянський простір, з одного боку, а з іншого – ретельного вивчення для подальшого опрацювання та застосування не тільки світових методологічних та методичних облікових надбань, а й міжнародного досвіду щодо підготовки професіональних бухгалтерів. Хоча зазначені питання постали перед науково-викладацьким складом ще п'ять років тому, дискусія з приводу необхідності такого впровадження в цілому та кількісно-якісного його ступеня зокрема розгорнулась на сторінках періодичних видань тільки у 2004 р. У головній дискусії взяли активну участь найвідоміші українські вчені-економісти, а саме: В.В. Сопко, В.Г. Швець, Є.В. Мних, Ф.Ф. Бутинець, Л.М. Кіндрацька, В.Є. Труш, З.В. Гуцайлюк, Ю.А. Кузьмінський, Л.В. Нападовська, які багатьма роками науково-педагогічної праці довели свій високий професійний рівень і як науковці, і як викладачі.

На обговорення широкої аудиторії були винесені такі питання:

➤ внесення корективів до назви спеціальності “облік і аудит”; перегляд системи професійної освіти та науки щодо бухгалтерського обліку з чітким виокремленням трьох ступенів: професійно-технічна школа (рівні – кваліфікований робітник, молодший спеціаліст), професійна вища школа (рівні – бакалавр, спеціаліст (фахівець)), наука фахового напрямку (рівні – кандидат наук (магістр), доктор наук); побудови навчального процесу в розрізі складу навчальних дисциплін та процедур, їх обсягу та послідовності вивчення та виконання останніх [1 – 4];

➤ стандартизація вищої освіти в Україні [5];

➤ підвищення стандартів національної освіти спеціалістів з обліку й аудиту через поліпшення якості науково-методичної роботи викладачів, упорядкування навчальних планів та складу навчальних дисциплін, перегляду змістового навантаження навчальних дисциплін з погляду їх штучності та практичного застосування отриманих знань; якості впровадження нових форм і методів навчання завдяки підвищенню професійного рівня викладацького складу; розроблення механізму працевлаштування спеціалістів, “реанімація” якого можлива через систему замовлень працедавців або ж на основі принципу вільної конкуренції; якості комерційної сертифікації спеціалістів з обліку і аудиту [6; 7];

➤ необхідності ретельного наукового обґрунтування новоутворення або ліквідації спеціальностей, навчальних планів та програм, скорочення або збільшення годин аудиторного навчання; шляхів переходу вищих навчальних закладів до дворівневої системи підготовки кадрів як різновиду багаторівневої структури [8];

➤ коректного формулювання назв навчальних дисциплін відповідно до їх змістового навантаження та теоретико-методологічного трактування; підвищення якості знань за загальним базовим курсом дисциплін перших років навчання; правильного визначення терміну викладання тих чи інших навчальних курсів у загальній регламентній схемі навчального плану; оптимізація змістового навантаження дисциплін та їх обсягу в часі і просторі; удосконалення системи поточного та підсумкового контролю [9];

➤ удосконалення методики та організації підготовки бухгалтерів за окремими освітньо-кваліфікаційними рівнями; підвищення вимог та контролю якості підготовки спеціалістів; удосконалення навчальних планів і навчальних програм; оптимізації кількості дисциплін базового та нормативного циклу; методологічної визначеності в навчальному плані переліку дисциплін облікового циклу [10;11];

На продовження даної дискусії пропонується висвітлення вказаних вище факторних позицій, їх аналіз та розроблення пропозицій щодо урахування при реформуванні системи підготовки облікових кадрів, зокрема, для бюджетних установ в Україні.

Процеси гармонізації сучасного суспільства мають прояви в різних сферах людської діяльності, у тому числі й освітній галузі. Яскравим прикладом таких кроків є Болонська декларація, яка являє собою документ, що визначає стратегію формування єдиного європейського освітнього простору. Звертаючись до хронології створення цього документа, згадаймо, що 19 червня 1999 р. європейськими міністрами освіти Німеччини, Франції, Великобританії та Італії була зроблена Спільна заява “Зона європейської вищої освіти”, яка надалі отримала назву Болонської декларації [12]. Зазначене звернення упродовж наступних чотирьох років підтримали більш як тридцять країн, приєднавшись таким чином до Болонського клубу [13], до складу якого сьогодні входять майже всі країни Західної Європи, Туреччина, Кіпр, Мальта, Латвія, Литва, Естонія, Росія, Андорра, Боснія та Герцеговина, Сербія, Чорногорія, Македонія і Ватикан [14]. Основна мета Болонської конвенції втілена в назві зазначеного звернення; для її досягнення документом передбачено розв’язання таких окремих завдань “для просування європейської системи вищої освіти цілим світом”:

- прийняття системи легко зрозумілих і сумісних ступенів, зокрема через упровадження додатка до диплома для забезпечення можливості працевлаштування європейських громадян і підвищення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти;

- прийняття системи, що заснована на двох основних циклах – двоступеневого та післяступеневого (доступ до другого циклу вимагає успішного завершення першого циклу навчання тривалістю не менше трьох років, за результатами якого присуджується ступінь бакалавра, який має бути затребуваним на європейському ринку праці як кваліфікація відповідного рівня. Другий цикл спрямований на отримання ступеня магістра і/або доктора, як це заведено в багатьох європейських країнах.);

- упровадження системи кредитів за типом ECTS – європейської системи перезарахування залікових одиниць трудомісткості як належного засобу підтримки великомасштабної студентської мобільності. Кредити можуть бути отримані також і в рамках освіти, що не є ще вищою, залучаючи громадян європейської співдружності до навчання протягом усього життя, якщо вони визнаються зацікавленими приймаючими університетами;

- сприяння мобільності суб’єктів освітнього сектору шляхом подолання перешкод до ефективного здійснення вільного пересування, для чого: студентам має бути забезпечений доступ до можливості одержання освіти і практичної підготовки, а також до супутніх послуг; а викладачам, дослідникам і адміністративному персоналу, у свою чергу, мають бути забезпечені визнання і зарахування часу, витраченого на проведення досліджень, викладання та стажування в європейському регіоні без ущемлення їхніх прав, установлених відповідним законодавством;

➤ сприяння європейському співробітництву в забезпеченні якості освіти для розроблення сумірних критеріїв і методологій;

➤ сприяння розвитку необхідним європейським поглядам у вищій освіті, особливо щодо розвитку навчальних планів, міжінституційного співробітництва, схем мобільності, спільних програм навчання, практичної підготовки й упровадження наукових досліджень.

Слід зазначити, що модернізація вітчизняної освітньої галузі передбачає поступове наближення вітчизняних стандартів підготовки в межах середньої та вищої освіти до запропонованих європейським співтовариством. Таке концептуальне спрямування реформ продиктоване загальною метою вітчизняної освіти, а саме: приєднання України до Болонської конвенції, питання про можливість якого було розглянуто у травні місяці 2005 р. у Норвегії [15].

Сьогодні в межах вищої школи України провідними методологами освітньої галузі розроблено і запроваджено механізм дворівневої підготовки спеціалістів із присудженням ступенів “бакалавра” та “магістра” у відповідній послідовності, переглянуто та сформовано принципово нові навчальні плани та програми, розроблено та запропоновано до використання значний інструментарій сучасних активних методів підготовки та самопідготовки студентів. Зазначені процедури здійснено в умовах ретельного вивчення методик та практичного досвіду освітніх галузей європейських розвинутих країн. Утім, на думку автора, до визначення основних напрямів процесу реформування слід залучати не тільки освітянських спеціалістів, а й спеціалістів відповідної галузевої належності. Показовим у цій площині вбачається досвід саме підготовки спеціалістів з бухгалтерського обліку. Заснована у 1977 р. Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC), яка об’єднує у своєму складі 156 національних бухгалтерських організацій із 114 країн світу, членами яких є більш ніж 2,4 мільйонна професійних бухгалтерів [16], для забезпечення підвищення рівня професії бухгалтера через освіту розробила сім міжнародних стандартів (International Education Standarts for Professional Accountants), що є обов’язковими для всіх членів Міжнародної федерації бухгалтерів. До їх складу ввійшли такі стандарти [17; 18]:

➤ IES 1 “Вихідні вимоги до програми професійної бухгалтерської освіти” (визначає вимоги до початкової освіти і необхідний практичний досвід претендентів на участь у програмі професійної бухгалтерської освіти);

➤ IES 2 “Зміст програм професійної освіти” (визначає сферу професійних знань, які потрібні для компетентного виконання функцій бухгалтерів; вказує на необхідність постійного розширення знань професійних бухгалтерів відповідно до умов середовища; відзначає можливість зміни структури та ваги внутрішнього наповнення блоків програми; закріплює положення щодо отримання професійних знань у межах університетських навчальних курсів або програм професійного навчання Міжнародної федерації бухгалтерів);

➤ IES 3 “Професійні навички” (висуває вимоги відносно осіб, які хочуть отримати ступінь професійного бухгалтера, а саме: навички в інтелектуальній, технічній, функціональній, організаційній сферах, сферах спілкування та управління бізнесом);

➤ IES 4 “Професійні цінності, етика” (визначає професійні цінності, етику відносин з клієнтами, знання які професійні бухгалтери мають отримати в процесі навчальної програми і використовувати надалі в професійній діяльності для забезпечення високої якості професійних послуг; закріплює принцип вироблення професійних суджень та здійснення професійної діяльності з погляду етичних позицій, які відповідають інтересам суспільства та професії);

➤ IES 5 “Вимоги до практичної підготовки” (приписує кандидатам у професійні бухгалтери отримати трирічний практичний досвід до моменту присвоєння кваліфікації професійного бухгалтера; дозволяє зараховувати в якості практичного досвіду рік професійної освіти після бакалаврату; визначає, що практичний досвід має бути отриманий під керівництвом досвідченого професійного бухгалтера, з подальшим підтвердженням практики у відповідних документах);

➤ IES 6 “Оцінка професійних здібностей та компетенції” (передбачає вимоги до підсумкового оцінювання професійних здібностей та компетенції кандидатів до моменту отримання кваліфікації професійного бухгалтера в розрізі як теоретичних знань, так і практичного їх застосування);

➤ IES 7 “Система безперервної професійної освіти” (передбачає постійне підвищення кваліфікаційного рівня професійних бухгалтерів, які займаються професійною практикою, або виконують функції, що є нетрадиційними для даної професії; закріплює положення, відповідно до якого можливості розвитку професійних бухгалтерів мають збігатися з поточною та майбутньою професійною їх відповідальністю і могли б за необхідності бути змінені).

Розуміючи складність досягнення абсолютної уніфікації підготовки професійних бухгалтерів на світовому рівні в умовах існування традиційних національних особливостей підготовки останніх, МФБ намагалася шляхом розроблення та впровадження зазначених стандартів реалізувати такі загальні ідеї: освітні та професійні знання; практичний досвід; система перманентного та безперервного у часі оновлення знань та навичок. Цікавим та показовим до вивчення є запропонований перелік рекомендованих цією організацією навчальних предметів, а саме:

Модуль 1. Бухгалтерський облік, фінанси та кореспондуючі з ними знання.

- 1. Фінансовий облік та звітність.*
- 2. Управлінський облік та контроль.*
- 3. Оподаткування.*

4. Правове забезпечення підприємницької діяльності.

5. Аудит.

6. Фінанси та фінансовий менеджмент.

7. Професійні цінності та етика.

Модуль 2. Організація та ведення бізнесу.

1. Економіка.

2. Бізнес-середовище.

3. Управління корпорацією.

4. Етика бізнес-відносин.

5. Фінансові ринки.

6. Кількісні методи.

7. Біхевіористичні аспекти діяльності фірми.

8. Стратегічні рішення в системі менеджменту.

9. Маркетинг.

10. Міжнародний бізнес і проблеми глобалізації.

Модуль 3. Інформаційні технології.

1. Основи інформаційних технологій.

2. Інформаційні технології контролю професійних знань.

3. Інформаційні технології контролю професійної компетентності.

4. Інформаційні технології контролю компетентності спеціалістів як користувачів бухгалтерської інформації.

5. Участь та роль окремих груп спеціалістів у розробленні інформаційних технологій.

Аналіз побудови поданого переліку вказує на чітку спрямованість запропонованих навчальних дисциплін в окремому розгляді та у відповідних групуваннях в цілому на задоволення практичних потреб сучасних розвинутих економічних систем світу. Це, у свою чергу, свідчить про важливість тісної співпраці професійних методологів-освітян та практиків-галузевиків при вирішенні питань формування змістового наповнення освітніх програм підготовки фахівців [19, с.389-299].

У контексті дослідження проблеми підвищення якості підготовки спеціалістів з бухгалтерського обліку в бюджетних установах слід зазначити, що сучасний стан підготовки облікових кадрів для бюджетних установ слід визнати незадовільним. На тлі “перевиробництва” економічних кадрів в цілому по країні [20, с. 40], і зокрема облікових спеціалістів, спостерігається невідповідність обсягів підготовки бухгалтерів для бюджетних установ та реальної потреби цих суб’єктів господарювання у фахівцях-обліковцях. Таке становище пов’язане з відсутністю зацікавленості у виборі даної спеціалізації з боку випускників бакалаврату, яка, у свою чергу, насамперед пояснюється низьким рівнем

заробітної плати бухгалтерів в бюджетних установах. Як наслідок цього, об'єктивна потреба в оновленні кадрів бухгалтерських служб бюджетних установ не може бути задоволена; крім того, якість знань незначної кількості претендентів не завжди відповідає вимогам бюджетних установ. Ці процеси набули характеру явища у 90-рі роки минулого століття і за 15 років перетворилися на сталу загрозливу кадрову тенденцію.

Такий стан речей неприйнятний, а отже, проблеми, що виникли як його наслідок вимагають якнайскорішого вирішення. Їх розв'язанню має сприяти розроблена система заходів, яка включає такі позиції організаційного, економічного та навчального характеру:

1) Формування та виокремлення спеціалізації “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами”.

2) Запровадження механізму цільового державного замовлення підготовки майбутніх фахівців за програмою “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами”.

3) Розроблення та запровадження комплексу якісних вимог до здібностей абітурієнтів, які мають намір отримати кваліфікацію професійного бухгалтера за даною спеціалізацією.

4) Розроблення змістовного наповнення програми “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами”.

5) Удосконалення організації науково-дослідної діяльності за вказаною спеціальністю.

Першим кроком передбачено створення внутрішньої спеціалізації “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами” в межах спеціальності “Облік і аудит” на рівні прийняття на перший курс навчальних закладів різного рівня акредитації. Реалізація цього заходу в розрізі навчального процесу створить умови для поглибленого вивчення навчальних дисциплін за профілем та сформує підґрунтя для проведення подальших організаційно-економічних заходів.

У комплексі процедур щодо вироблення механізму цільового державного замовлення на підготовку фахівців за програмою “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами” передбачено впровадження державного фінансового забезпечення підготовки студентів за цією програмою з подальшим обов'язковим працевлаштуванням випускників у межах визначеної мережі бюджетних установ. Центральним виконавчим органом відтворення такого механізму має стати Державне казначейство України – головний керівний орган у системі бухгалтерського обліку бюджетних установ України. У зв'язку з наданням цьому органу виконавчої влади повноважень щодо кадрового забезпечення бухгалтерських підрозділів

бюджетних установ, до його функцій варто включити: збір і накопичення інформації про кількість та віковий стан працівників бухгалтерських служб бюджетних установ; формування мережі бюджетних установ, які потребують кадрового оновлення; приймання заявок бюджетних установ на підготовку спеціалістів; вибір та укладання угод з вищими навчальними закладами про підготовку бакалаврів та магістрів; укладання угод з абітурієнтами про їх навчання; контроль за виконанням укладених угод; організація розподілу та направлення випускників вищих навчальних закладів до бюджетних установ, що потребують кадрового поповнення в частині облікового персоналу; формування планових показників бюджету за відповідною статтею програмної класифікації видатків. Механізм цільового державного замовлення в його фінансовій частині має ґрунтуватись на поєднанні фінансових зобов'язань держави та юридичних зобов'язань абітурієнта, а саме: держава в особі Державного казначейства повинна сплатити певну суму коштів за весь термін навчання студента, а студент – відповідно до навчального плану, у межах визначених дисциплін нормативного та вибіркового характеру, здобути певний обсяг знань, успішно скласти іспити, і після закінчення вищого навчального закладу, у встановлений термін, приступити до виконання професійних обов'язків у бюджетній установі або, у разі бажання студента припинити навчання за програмою “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними і фінансовими установами”, повернути витрачені на його навчання кошти державі. Для забезпечення безперебійного надходження коштів до державного казначейства України та їх подальшого розподілу між вищими навчальними закладами, доцільно передбачити у складі програмної класифікації видатків бюджету статтю, яка, відповідно до чинного законодавства, має бути закріплена у законах Про Державний бюджет України.

З метою визначення здібностей та схильності абітурієнтів до професії бухгалтера в цілому і бухгалтера в бюджетних установах зокрема та запобігання випадкам відрахування студентів за власним бажанням та через низький рівень успішності впродовж навчального процесу варто запровадити систему співбесід або тестування. При опрацюванні цієї системи важливо визначити сферу професійних та загальних питань, яку вона має охоплювати. Вивчення сформованих на сьогоднішній день вимог до професійних бухгалтерів [21; 22; 23; 24, с.15-17; 25, с.89-95] у контексті функціонального призначення бюджетних установ, їх завдань, технології облікового процесу та особливостей функціонування бухгалтерських служб у бюджетних установах, дало змогу виокремити такі позиції (табл. 1).

Таблиця 1. Сутність характерних ознак, яким має відповідати бухгалтер бюджетних установ

<i>Загальні природні риси людини, що визначають її схильність до виконання облікових операцій</i>	<i>Вимоги до професійного бухгалтера, що формуються під впливом завдань і функцій, умов діяльності бюджетних установ</i>	<i>Риси професійної та особистої етики, схильність до яких або бажання їх набуття є умовою формування професійного бухгалтера</i>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ методичність; ➤ дисципліна мислення; ➤ акуратність; ➤ швидкість; ➤ числова пам'ять; ➤ спостережливість; ➤ нервова витривалість; ➤ схильність до монотонної праці; ➤ низька стомлюваність; ➤ схильність до аналітичного мислення; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ відданість загальній справі, прагнення забезпечення виконання завдань та функцій покладених на установу; ➤ схильність до суспільного блага; ➤ добровільність та безкорисливість; ➤ відповідальність перед суспільством; ➤ ощадливість та економність по відношенню до коштів установи; ➤ дбайливе ставлення до засобів праці; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ відкритість та чесність; ➤ чітке дотримання законів; ➤ принциповість; ➤ збереження конфіденційності щодо професійної інформації; ➤ високі особисті моральні якості; ➤ схильність до отримання нових знань; ➤ схильність до співпраці, колективної праці; ➤ доброзичливість та коректність; ➤ повага до колег;

Наведені ознаки в цілому охоплюють необхідні аспекти професійних та особистих здібностей та якостей бухгалтерів бюджетних установ, а тому можуть бути прийняті за основу при формуванні вказаної вище системи. Виявлена у результаті співбесіди та тестування допустима відповідність природних здібностей та схильностей абітурієнтів до сукупності наведених позицій, забезпечить більш високий рівень підготовки майбутніх професійних бухгалтерів бюджетних установ.

Розроблення змістовного наповнення програми “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами” має на меті вироблення оптимального складу циклів дисциплін гуманітарної, природно-наукової і загальноекономічної, професійної підготовки який відповідатиме усім вимогам щодо формуванню якісних та глибоких науково-практичних знань студентів за даною спеціалізацією. Аналіз існуючого наповнення цих циклів, дав змогу зробити висновок про необхідність перегляду та структурних змін: посилення спрямування блоків навчальних дисциплін до відповідної спеціалізації потребують цикли загальноекономічної та професійної підготовки. Необхідною умовою формування високопрофесійних знань за спеціальністю виступає постановка завдання щодо охоплення навчальною програмою питань, які безпосередньо та в цілому створюють підґрунтя та детально роз'яснюють сутність і призначення бюджетного обліку. Для вирішення такого завдання внутрішнє наповнення навчальної програми “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами” опрацьовано з урахуванням розроблених раніше автором щодо місця, ролі, функціонального призначення та завдань бухгалтерського обліку в бюджетних установах на сучасному етапі його

розвитку [26] . Новий склад циклів включатиме знання в галузі: математики; економічної теорії; управління економікою; державних фінансів; державного та місцевих бюджетів; бюджетної системи; правознавства; бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в бюджетних та фінансових установах, в межах яких пропонується сформувати такі дисципліни (табл. 2).

Факт включення більшості з наведених у переліку навчальних дисциплін до галузевого стандарту вищої освіти за освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів та магістрів напряму 0501 – “Економіка і підприємництво” [27] свідчить про дотримання при розробленні змісту програми “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами” критеріїв загальногалузевої стратегії розвитку економічної освіти в Україні. Практична наявність та визначеність змісту більшості навчальних курсів забезпечує швидке і якісне розроблення вказаної вище програми.

Таблиця 2. Перелік дисциплін, які мають бути включені до навчальної програми “Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в управлінні бюджетними установами”

Загальноекономічні дисципліни	Професійні дисципліни
<ul style="list-style-type: none"> ➤ політична економія; ➤ макроекономіка; ➤ мікроекономіка; ➤ історія економічних вчень; ➤ економічна історія; ➤ математика для економістів; ➤ економетрія; ➤ статистика; ➤ інформатика та комп’ютерна техніка; ➤ економіка праці й соціально-трудові відносини; ➤ міжнародна економіка; ➤ розміщення продуктивних сил і регіональна економіка; ➤ державне управління соціальною економікою; ➤ державні та місцеві фінанси; ➤ бюджетна система; ➤ бюджетне управління; ➤ казначейська система; ➤ податкова система; ➤ економіка соціально-культурного комплексу; ➤ соціальна політика; ➤ господарське право; ➤ фінансове право; ➤ податкове управління; ➤ соціальне страхування; ➤ соціальна статистика; ➤ управління діяльністю бюджетних установ; ➤ фінансове управління діяльністю бюджетних установ; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ теоретичні основи бухгалтерського обліку в бюджетних установах; ➤ бухгалтерський облік у бюджетних установах; ➤ калькулювання продуктів діяльності бюджетних установ; ➤ звітність бюджетних установ; ➤ організація бухгалтерського обліку в бюджетних установах; ➤ контроль і ревізія в бюджетних установах; ➤ аналіз господарської діяльності бюджетних установ; ➤ інформаційні технології в обліку, контролі та аналізі господарської діяльності бюджетних установ; ➤ бухгалтерський облік виконання бюджету; ➤ контроль за виконанням Державного та місцевих бюджетів; ➤ державний аудит; ➤ аналіз виконання Державного та місцевих бюджетів; ➤ інформаційні технології в обліку, контролі та аналізі діяльності фінансових установ; ➤ історія бюджетного обліку; ➤ бухгалтерський облік в бюджетних установах зарубіжних країн; ➤ моделі і методи прийняття рішень у контролі і аналізі господарської діяльності бюджетних установ; ➤ методика проведення наукових досліджень у галузі бухгалтерського обліку, контролю та аналізу діяльності бюджетних установ;

Розглядаючи питання підготовки наукових кадрів у загальній системі підготовки кадрів за відповідним напрямом, слід зазначити, що за статистичними даними, опрацьованими автором, щодо закінчених дисертаційних досліджень за спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” упродовж 1991–2005 рр. визначився такий числовий ряд: 1991 р. – 3; 1992 р. – 3; 1993 р. – 9; 1994 р. – 3; 1995 р. – 15; 1996 р. – 18; 1997 р. – 24; 1998 р. – 24; 1999 р. – 32; 2000 р. – 32; 2001 р. – 42; 2002 р. – 58; 2003 р. – 36; 2004 р. – 38; 2005 р. – 60; 2006 р. – 92 [28, с. 35–37]. Однак, незважаючи на досить оптимістичні показники кількісного характеру, треба відзначити маловтішну тенденцію у структурному аспекті щодо наявної спеціалізації підготовки відповідно до традиційної галузевої належності. Так, серед майже п’ятисот робіт розгляду питань бюджетного обліку, контролю та аналізу, присвячено 13 робіт на здобуття вченого ступеня кандидата економічних наук (табл. 3).

Таблиця 3. Перелік захищених на території України та Української РСР кандидатських дисертацій за умовною спеціалізацією “Бухгалтерський облік, контроль і аналіз в бюджетних установах”

<i>Автор</i>	<i>Назва дисертаційного дослідження</i>	<i>Рік захисту</i>	<i>Базовий ВНЗ</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Ткаченко І.Т.	Усовершенствование анализа финансово-хозяйственной деятельности санаторно-курортных учреждений отдыха	1982	КІНГ
Кіндрацька Л.М.	Учет расходов и калькулирование услуг бюджетных учреждений в новых условиях хозяйствования	1990	КІНГ
Матвійв М.Я.	Облік виробничих витрат на освітні послуги: методологія і методика	1997	ТАНГ
Свірко С.В.	Облік витрат і калькулювання послуг установ соціально-культурного комплексу	1998	КНЕУ
Шуляк О.І.	Облік витрат і калькулювання послуг медичних установ	2000	КНЕУ
Писаренко Т. М.	Облік, аналіз і контроль ефективності використання фінансових ресурсів у бюджетних установах	2001	ТАНГ
Мачуга Н. З.	Облік і контроль госпрозрахункової діяльності в державних медичних закладах: проблеми методики та організації	2001	ЛКА
Канєва Т. В.	Облік доходів і видатків спеціального фонду бюджетних установ	2002	КНТЕУ
Любченко А. М.	Методика і організація контролю в бюджетних установах	2002	ЛКА
Сушко Н. І.	Реформування бухгалтерського обліку виконання державного бюджету	2003	КНТЕУ

Продовження табл. 3

1	2	3	4
Чередніченко Т.В	Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ	2003	КНЕУ
Коваль П. Ф.	Облік і контроль діяльності підсобних сільсько-господарських господарств бюджетних установ	2003	НАУ
Клименко О. М.	Облік та аналіз фінансового забезпечення бюджетних установ	2005	КНЕУ

Крім того, за цим напрямом наукових досліджень упродовж останніх двох років було захищено дві роботи на здобуття вченого ступеня доктора економічних наук, а саме: дисертаційна робота Світлани Олексіївни Левицької на тему “Облік, контроль та аналіз підприємницької діяльності неприємницьких організацій” (рік захисту – 2005, базовий ВНЗ – КНЕУ), яка частково присвячена питанням обліку, контролю та аналізу однойменної діяльності бюджетних установ та дисертаційне дослідження автора (назва дисертаційного дослідження “Бухгалтерський облік в бюджетних установах України: методологія і організація”; рік захисту – 2006; базова установа - КНЕУ). З урахуванням останніх питома вага дисертацій за відповідною спеціалізацією у загальній кількості дисертаційних досліджень за спеціальністю 08.06.04 у період з 1991 по 2006 р.р. складає 2,65 %. Це свідчить про те, що базові вищі навчальні та наукові заклади, які здійснюють підготовку аспірантів, не надають належної уваги тематиці за зазначеним напрямом. Проте тринадцять закінчених дисертаційних досліджень упродовж останніх дев’яти років (1997–2006 рр.) проти двох, захищених в період 1982–1990 рр., безумовно, свідчить про позитивну тенденцію, що склалася.

Зважаючи на значну кількість бюджетних установ в Україні, вагомій зміні, що відбулися у фінансово-господарському житті цих суб’єктів господарювання, враховуючи загальну програму реформування вітчизняної облікової системи, за якою передбачено розроблення та перехід бюджетних установ на національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, доходимо висновку, що зазначена комплексна система потребує подальшого удосконалення.

Мобілізувати свої внутрішні ресурси для реалізації завдання з підготовки молодих науковців за зазначеною спеціалізацією перш за все повинні головні базові вищі навчальні заклади економічного профілю України – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана та Тернопільська академія народного господарства, які традиційно лідирували у проведенні науково-дослідної роботи за спеціалізацією “Бухгалтерський облік, контроль і аналіз в бюджетних установах” зокрема та за спеціальністю “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” в цілому. Для забезпечення вирішення цього питання

необхідно проводити ретельну селекційну роботу серед студентства на початковому рівні бакалаврської підготовки, з орієнтацією відібраних слухачів навчальної дисципліни “Бухгалтерський облік в бюджетних установах” на наукову роботу вже на другому курсі. Така робота може здійснюватись у формі їх участі у наукових студентських конференціях, підготовці наукових доповідей до практичних занять, написанні наукових статей з подальшою їх публікацією у фахових виданнях, перекладі іноземної літератури за тематикою дослідження. Рання “профільна” орієнтація дасть змогу майбутнім дисертантам ретельніше вивчити умовний об’єкт дослідження, а отже, у кінцевому підсумку з великою ймовірністю якісно провести і вчасно закінчити наукове дослідження.

Висвітлені автором питання дають змогу дійти наступних висновків: в умовах формування пріоритетів розвитку освітньої галузі України вимоги Болонської декларації мають виконувати роль загальних орієнтирів професійної підготовки кадрів; організаційні процедури щодо формування змістового наповнення освітніх програм підготовки фахівців у цілому та з обліку зокрема повинні передбачати тісну співпрацю професійних методологів-освітян та практиків-галузевиків; для запобігання перевиробництву кадрів, а отже, і неефективному використанню коштів бюджету, потребують перегляду підходи до формування державного замовлення з одночасним розробленням методики визначення оптимальної структури в межах спеціальностей та спеціалізації; ситуацію на ринку праці облікових працівників на користь позитивних змін має забезпечити структурне зрушення в загальній кількості майбутніх фахівців у бік спеціалістів з бюджетного обліку; підготовка наукових кадрів як за спеціальністю 08.06.04 “Бухгалтерський облік, аналіз та аудит” має бути чітко організована в розрізі спеціалізацій на всіх рівнях управління науковою діяльністю, при цьому великого значення набуває період навчання потенційних науковців у вищих навчальних закладах як етап, що передуює проведенню наукових досліджень і є запорукою якості проведення останніх. Вирішення розглянутих питань якісної підготовки обліковців підніме на новий професійний рівень процес організації бухгалтерського обліку, що, у свою чергу, приведе до підвищення ефективності усієї системи бухгалтерського обліку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Сопко В.В.* Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю “Бухгалтерський облік (контроль), аналіз та аудит” // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 6. – С.25-30.

2. *Сопко В.В.* Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю “Бухгалтерський облік (контроль), аналіз та аудит” // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 7. – С. 24-29.
3. *Сопко В.В.* Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю “Бухгалтерський облік і аудит” // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 9. – С.26-28.
4. *Сопко В.В.* Болонський процес: питання вищої освіти і науки за спеціальністю “Бухгалтерський облік, контроль, аналіз, аудит” // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 10. – С.22-30.
5. *Швець В.* Стандартизація бухгалтерської освіти в Україні: організація та методика здійснення // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 5. – С.21-31
6. *Мних Є.В.* До питань трансформації системи підготовки фахівців з обліку та аудиту // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 10. – С.31-32.
7. *Мних Є.В.* Проблеми професійної підготовки спеціалістів з обліку і аудиту в умовах інтеграції європейської освіти// Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – №5. – С.25-27
8. *Бутинець Ф.Ф.* Бухгалтерська освіта і Болонський процес: уніфікація чи гармонізація // День. – 2005. – №154. – С.1-3.
9. *Кузьмінський Ю.А., Мельничук М.Г.* Болонський процес: удосконалення викладання бухгалтерського обліку для економістів та правознавців у Вищих навчальних закладах України // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 8. – С.37-40
10. *Гуцайлюк З.В.* Реформування системи підготовки кадрів облікових працівників в Україні // Вісник. Сер.: Економіка – Вип.52. – К.: Київський національний університет ім. Т. Шевченка.-2001. – С.20 – 22.
11. *Гуцайлюк З.В.* Ще раз про вдосконалення бухгалтерського обліку в контекст Болонського процесу // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004. – № 10. – С.31 – 32.
12. <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/8>
13. http://www.novsu.ac.ru/prensa.php3?smi=novuniver@doc=stat;2003_11_01_boldek
14. http://mr.ru/numbers/729/article_21137.htm
15. <http://www.for-ua.com/interview/2003/11/25/090604.html>
16. <http://www.bdc.ru/mcfo/mcfo2-04-1.shtml>
17. <http://www.businesslearning.ru/nitem.asp?id=125732>
18. *Шеремет А.Д.* Подготовка профессиональных бухгалтеров и аудиторов в соответствии с международными стандартами // Бухгалтерский учет. – 2004. – № 6. – С.6 – 9.

19. *Свірко С.В.* Якісна підготовка спеціалістів з бухгалтерського обліку як один з елементів успішної організації бухгалтерського обліку // Формування ринкової економіки. – Вип. 15. – К.:КНЕУ. – 2006. – С.289 – 299.
20. Экономистов слишком много // Корреспондент. – 2005. – №42(18). – С. 40.
21. *Соколов Я.В.* Образ бухгалтера в литературе и кино. – М: ИД ФБК-ПРЕСС, 2003. – 232с.
22. Кодекс этики бухгалтера и аудитора третьего сектора // Некоммерческие организации в России. – 2003. – №1 // <http://www.dis.ru/nko/arhiv/2003/1/7.html>
23. “Счетоводы-автоматы” или социалистические работники // Счетная мысль. – сентябрь 1928//<http://www.berator.ru/raschet/archiv>
24. Бухгалтерское дело: Учебное пособие / Под ред. Л.Т. Гиляровой. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 382 с.
25. Моя професія – бухгалтер, фінансист / Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, С. В. Бойко, В. В. Євдокимів, О. В. Олійник / За редакцією Ф.Ф.Бутинця. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 156 с.
26. *Свірко С.В.* Бухгалтерський облік в бюджетних установах України: методологія і організація: Дис... д-ра екон. наук: 08.06.04 / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К., 2006. – С. 197 – 228
27. Галузевий стандарт вищої освіти: освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напряму 0501 – “Економіка і підприємництво”. – К.: Міністерство освіти і науки, КНЕУ. – 2002. – 51с.
28. *Свірко С.В.* Стан та перспективи розвитку науково-дослідної діяльності молодих вчених України в галузі бюджетного обліку // Праці Міжнар. наук.-практ. конф. “Динаміка наукових досліджень 2003”. – Т. 24. – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2003. – С.35-37.